

Rané písně Antonína Dvořáka: literární předlohy, rukopisné fragmenty, nakladatelé

Veronika Vejvodová

Antonín Dvořák's Early Songs: Literary Models, Manuscript Fragments, Publishers

Abstract: In his songs from 1865–1882, Dvořák used poems by Czech authors Adolf Heyduk, Eliška Krásnohorská, Karel Jaromír Erben, Serbian folk songs translated by Siegfried Kapper (Czech-German author), Vítězslav Hálek and poems from the Dvůr Králové Manuscript. Most of the texts were probably obtained through Jan Ludevít Procházka, the important figure of Czech cultural life, who initiated Czech song writing for the concerts he organised in Prague. Some of Dvořák's songs and cycles have survived in fragmentary form (*Rozmarýna*, s. op. and *Like the Moon in the Heavens*, No. 12 from *Evening Songs*, s. op.), some in the two different versions (the song *Bouquet* from *Songs on Words* from the Dvůr Králové Manuscript, op. 7). For the purposes of the Simrock edition, the composer arranged the song for the mezzo-soprano Amalie Joachim. Shortly after Dvořák's establishment of cooperation with the Berlin publisher Simrock, this important publisher released *Songs on the Words of Serbian Folk Poetry* and four of the *Songs on the words* from the Dvůr Králové Manuscript. The singer Joachim supported the publishing of these editions, which were also dedicated to her by Dvořák.

Keywords: Antonín Dvořák songs, Amalie Joachim, Fritz Simrock, music publishers, poems

1 Zkoumaný okruh písníové tvorby Antonína Dvořáka nezahrnuje cyklus *Cypřiše* (1865) a cyklus *Cigánské melodie*, op. 55 (1980).

2 Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národnímu muzeu (DKRVO 2019–2023/23.I.a, 00023272).

3 Jeden z exemplářů tohoto vzácného tisku se nachází v Městské knihovně v Praze, knihovna vzácných tisků, sign. B I 995b, s. 65–66.

Mgr. Veronika Vejvodová, Ph.D.

Muzeum Antonína Dvořáka
Národní muzeum
veronika.vejvodova@nm.cz

Písně zaujímají v tvorbě Antonína Dvořáka výlučné postavení, přesto jim dosud nebyla věnována potřebná badatelská pozornost, zejména ve skladatelově rané tvorbě v tomto žánru. Přítomná studie je snahou o komplexnější pohled na písně Antonína Dvořáka z let 1865–1882¹ z hlediska pramenů, které zasazuje do kontextu tří vybraných témat: 1. literární předlohy, 2. fragmenty a verze, 3. nakladatelé.²

Dvořák začal komponovat první písně v roce 1865. Po několikaleté pauze se k písníové tvorbě vrátil v roce 1871 v souvislosti s koncerty, které v Praze pořádal Jan Ludevít Procházka. Další písně – rozsáhlejší cyklus *Večerní písně* – skládal postupně od poloviny 70. let do počátku let 80. Celkově tento okruh skladatelovy tvorby pojímá sedm cyklů nebo samostatných písní, které dohromady tvoří 31 jednotlivých skladeb.

1. Literární předlohy

U všech písní lze doložit autora textu (literární předlohy). To se týká i prvního cyklu s názvem *Dvě písně pro baryton* z roku 1865, který svou milostnou tematikou navazuje na známější *Cypřiše*. *Dvě písně pro baryton* zkomponoval Dvořák během jednoho dne: 24. října 1865. Texty obou písní *Kdybys, milé děvče, sedalo na trůnu* a *Kdybys písní stvořená* pochází z pera Adolfa Heyduka, který je publikoval v cyklu *Písní, souborně vydaných spolu s Cigánskými melodiemi a Básněmi smíšenými* pod jednotným názvem *Básně* v roce 1859. Dvořák měl při kompozici k dispozici patrně toto vydání z nakl. Antonína Renna,³ které použil i později při tvorbě *Cigánských melodií*, op. 55. Není vyloučeno, že podobně jako *Cypřiše* byla kompozice těchto dvou písní inspirována

Název	Opus	Číslo katalogu	Rok vzniku	Části
Dvě písně pro baryton	s. op.	B 13	1865	1. Kdybys, milé děvče, sedalo na trůnu 2. A kdybys písní stvořená
Písně na slova Elišky Krásnohorské	s. op.	B 23	1871	1. Lípy 2. Proto 3. Překážky 4. Přemítání 5. Vzpomínání
Sirotek	op. 5	B 24	1871	
Rozmarýna	s. op.	B 24bis	[1871]	
Čtyři písně na slova srbské lidové poezie	op. 6	B 29	[1872] rev. [1879]	1. Panenka a tráva 2. Připamatování 3. Výklad znamení 4. Lásce neujdeš
Písně na slova z Rukopisu královédvorského	op. 7	B 30	1872 rev. 1879	1. Žežhulice 2. Opuštěná 3. Skřivánek 4. Růže 5. Kytice 6. Jahody
Večerní písně	op. 3 op. 9/3 op. 9/4 op. 31 s. op.	B 61	op. 3 [1876] rev. op. 9 [1881] op. 31 [1879/80] s. op. 1882	op. 3 1. Ty hvězdičky tam na nebi 2. Mně zdálo se, žes umřela 3. Já jsem ten rytíř z pohádky 4. Když Bůh byl nejvíc rozkochán op. 9/3 5. Umlklo stromů šumění op. 9/4 6. Přilítlo jaro zdaleka op. 31 – č. 7–11 Když jsem se díval do nebe Vy malí, drobní ptáčekové Jsem jako lípa košatá Vy všichni, kdo jste stínění Ten ptáček, ten se nazpívá s. op. – č. 12 Tak jak ten měsíc v nebes báh

skladatelovým milostným citem k Josefině Čermákové.

Náměty k dalším pěti souborům a jednotlivým písním, pocházejících z let 1871–1872 na texty různých českých autorů,

Dvořák získal patrně zprostředkovaně od významné osobnosti tehdejšího pražského kulturního života Jana Ludevíta Procházky.⁴ Procházka byl organizátorem koncertů a byl také iniciátorem vzniku

4 ŠOUREK, Otakar. *Život a dílo Antonína Dvořáka. 1. díl. 3. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1954, s. 136–141 (dále jen ŠOUREK I, 1954).*

Obr. 1: Antonín Dvořák
ca v roce 1878, reprofo-
to. Uloženo v NM-MAD,
inv. č. S 226/1049.

5 Opera měla premiéru na jevišti Národního divadla až 23. 11. 1889. Dávána byla pouze 8x a poté byla stažena z repertoáru. Viz Online archiv Národního divadla [online]. [cit. 2022-11-01]. Dostupné z: <http://archiv.narodni-divadlo.cz/> (dále jen Online archiv ND).

6 BUNZEL, Anja. '...because we see in it the only true and healthy basis of a future Slavic direction in our music': Czech Song, Jan Ludevít Procházka, and the Singing Entertainments in 1870s Prague. In: *Chamber Music 1850–1918*. Turnhout: Brepols, 2023 [v tisku]. (Dále jen BUNZEL 2023).

7 Informace z tabulky zkompilovány z těchto zdrojů: BUNZEL 2023 a BURGHAEUSER, Jarmil. *Antonín Dvořák. Thematický katalog*. Praha: Bärenreiter Editio Supraphon, 1996 (dále jen BURGHAEUSER 1996).

8 ŠOUREK I, 1954, s. 139.

9 Obsahuje písně: Když jsem se díval do nebe; Vy malí, drobní ptáčkové; Jsem jako lípa košatá; Vy všichni, kdo jste stísnění; Ten ptáček, ten se nazpívá.

10 Autograf uložen v Národním muzeu – Muzeu Antonína Dvořáka (dále jen NM-MAD), inv. č. S 76/1656.

11 HÁLEK, Vítězslav. *Večerní písně*. 3. vyd. Praha: I. L. Kober, 1871. Dvořákův vlastní exemplář uložen v NM-MAD, inv. č. S 226/1367.

12 KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. *Z máje žití*. Praha: Dr. Grégr a F. Dattel, 1871. Jeden z exemplářů uložen v Národní knihovně, sign. 54 J 112. Tento exemplář je opatřen rukopisným přípisem na obálce knihy: „28. 1. 1871“, který upřesňuje dataci vydání knihy.

13 ERBEN, Karel Jaromír. *Kytice z básní*. Praha: J. Pospíšil, 1871.

14 ERBEN, Karel Jaromír. *Prostonárodní české písně a říkadla*. Praha: J. Pospíšil, 1864. Exemplář z Národní knihovny, sign. 54 D 485/1.

mnoha písní, které na jeho koncertech zazněly v premiéře (tzv. volné zábavy pěvecké, později hudební). Na programu jeho koncertů se silně slovanským nádechem z roku 1871 můžeme najít díla ruských (např. M. Balakirev, M. Glinka, A. Rubinstein nebo A. S. Dargomyžskij), polských (F. Chopin, S. Moniuszko) i českých autorů (K. Bendl, P. Křížkovský, L. Zvonař, Z. Fibich). Zde se mj. Dvořák mohl poprvé setkat s uměleckým zpracováním tématu Rusalky v ukázkách ze stejnojmenné opery Alexandra Sergejeviče Dargomyžského.⁵ Na druhém koncertě 10. prosince 1871 zazněla árie z Dargomyžského *Rusalky* v podání basisty Karla Čecha a trio z téže opery v podání sopranistky Emilie Bubeníčkové, tenoristy Antonína Vávry a basisty Karla Čecha.⁶ Také některé z Dvořákových písní zazněly v premiéře na Procházkových koncertech:⁷

se o úplně první veřejné provedení Dvořákovy skladby a Dvořák se také dočkal své první recenze.⁸ Dalšími písněmi z tohoto období, které Dvořák komponoval na Procházkův podnět, byly: *Rozmarýna* (fragment) podle K. J. Erbena a *Čtyři písně na slova srbské lidové poezie*. Je otázkou, jestli do tohoto inspiračního okruhu patří také *Večerní písně*, které Dvořák komponoval v různých etapách a které jsou opatřeny různými opusovými čísly. Bezpečně lze kompozici op. 31 (č. 7–11)⁹ doložit k roku 1876. Tuto informaci se však dovídáme z Dvořákova rukopisu, který byl pořízen v roce 1882. Do tohoto rukopisu si Dvořák poznamenal: „Komponoval 1876 a částečně novým průvodem opatřil 1882. Antonín Dvořák.“¹⁰ Evidentně se ale jedná o přípis z roku 1882 (Dvořák si do rukopisů zapisoval vždy celé datum), ve kterém je rok 1876 uveden zpětně, a nemusí být tedy úplně přesný. Také rukopis nasvědčuje tomu, že se jedná o čistopis určený pro Urbánkovo vydání z roku 1883. Dokladem, že Dvořák mohl tyto písně komponovat ještě dříve než v roce 1876, je fakt, že sbírka Heydukových básní, kterou měl skladatel k dispozici, byla vydána už v roce 1871.¹¹

Literární předlohou pro *Písně na slova Elišky Krásnohorské* byly autorčiny básně ze sbírky *Z máje žití*, kterou vydal Grégr a Dattel v Praze v roce 1871.¹² Jelikož se jedná o první vydání těchto básní, Dvořák nemohl mít při komponování vydání jiné. Další dvě písně napsal na balady

Název	Datum vzniku	Datum a místo premiéry	Interpret premiéry
Písně na slova Elišky Krásnohorské	1871	č. 5 Vzpomínání: 10. prosince 1871, Praha č. 2 Proto: 10. dubna 1872, Praha	č. 5: Emilie Bubeníčková č. 2: Anna Kupková
Sirotek (K. J. Erben)	1871	10. dubna 1872, Praha	Anna Kupková
Písně na slova z rukopisu královédvorského	1872	č. 3 Skřivánek: 24. dubna 1873, Jindřichův Hradec č. 5 Kytice: 21. dubna 1874, Praha	č. 3: neznámý č. 5: Marta Procházková, Karel Slavkovský

Z těchto byla pro Dvořáka nejvýznamnější premiéra písně *Vzpomínání* z cyklu *Písní na slova Elišky Krásnohorské*. Jednalo

K. J. Erbena: *Sirotek* a *Rozmarýna*. V případě prvně zmiňované pracoval patrně se sbírkou *Kytice z básní* K. J. Erbena,

kteřou vydal J. Pospíšil v Praze rovněž v roce 1871.¹³ Kdežto píseň *Rozmarýna* nalezneme ve sbírce *Prostonárodní české písně a říkadla*, vydané Pospíšilem v roce 1864 (píseň Dvořák nedokončil).¹⁴ Texty k cyklu *Čtyři písně na slova srbské lidové poezie* jsou čerpány ze sbírky vydané též rok, kdy Dvořák cyklus komponoval (1872), s názvem *Zpěvy lidu srbského*. Jednalo se o české překlady srbských písní, které vydal E. Grégr v Praze v edici *Poezie světová. Sbírká básnických spisův jinojazyčných*. Básně přeložil básník českoněmeckého pražského okruhu Siegfried Kapper.¹⁵ A konečně *Písně na slova z Rukopisu královédvorského*: jejich čtená vydání v tomto období značně ztěžují identifikaci konkrétního vydání, se kterým mohl skladatel pracovat. Inspiraci našel patrně opět na Procházkových koncertech – na programu jednoho z nich se mohl setkat se zpracováním textu z *Rukopisu královédvorského* od známého německého skladatele písní Roberta Franze (*Ach vy lesi, tmaví lesi*).¹⁶

Nejvěrněji dochovanou textovou předlohou jsou však *Večerní písně*, jelikož máme k dispozici vlastní Dvořákův exemplář knihy, s nímž při kompozici pracoval (knihka neobsahuje žádné skladatelovy poznámky).¹⁷

2. Fragmenty notových rukopisů a verze písní

V daném okruhu Dvořákovy písňové tvorby se nachází dvě písně, které skladatel nedokončil a u nichž se dochovaly pouze jejich rukopisné fragmenty. První je píseň *Rozmarýna*, patrně také z roku 1871. Dvořák zhudebnil pouze první polovinu Erbenovy balady (dochoval se jeden oboustranně popsaný list notového rukopisu). Dvořákovský badatel Jarmil Burghauser se ale během práce na edicích v rámci souborného vydání díla Antonína Dvořáka rozhodl píseň vydat, ovšem s úpravou. Zbytek textu balady, který nebyl zhudebněn, doplnil k existujícím notám a na konec vložil repetici a dkomponoval dva takty závěru. Vydaná partitura v takové podobě ale neodpovídá

reálnému záznamu dochovaného notového rukopisu.¹⁸

Dalším fragmentem je poslední píseň z *Večerních písní*, s. op. č. 12, kterou se sám skladatel rozhodl nakonec nakladateli Urbánkovi v roce 1883 spolu s ostatními písněmi z op. 31 do tisku nenabídnout. Část cyklu, do kterého tato píseň patří, byla komponována v roce 1876 a skladatelem revidována v roce 1882.¹⁹ Píseň s názvem *Tak jak ten měsíc v nebes bání* Dvořák přeškrtl a nadepsal: „*Slabá*.“²⁰ V rukopisu se však dochovala pouze tato strana zahrnující 18 taktů bez dalšího pokračování, které se patrně ztratilo. Tento fragment nebyl dosud publikován. Další z písní, která nebyla ještě vydána tiskem, ale dochovala se ve svém plném znění, je *Vzpomínání* (č. 5) z cyklu *Písní na slova Elišky Krásnohorské*. Jak již bylo uvedeno, tato píseň se zapsala do historie dvořákovské recepce tím, že byla první veřejně provedenou Dvořákovou skladbou. Ačkoliv se nedochoval její rukopis, byla nalezena dobová fotografie zachycující Dvořákův autograf celé písně. Pořídil ji nadšený fotograf Karel Kruis patrně na přelomu 19. a 20. století. Kruisův bratr Josef pobýval v roce 1901 v pronajatém pokoji Dvořákovy tchyně Klotildy Čermákové, která bydlela ve stejném domě jako skladatelova rodina (Žitná ulice). Díky Josefu Kruisovi se dochovalo také několik Dvořákových partitur.²¹ Fotografie rukopisu se dnes nachází v Národním technickém muzeu²² a je dosud jedinou zachovanou kopií písně *Vzpomínání*.²³

Obr. 2: *HÁLEK, Vítězslav. Večerní písně. 3. vyd. Praha: I. L. Kober, 1871. Dvořákův vlastní exemplář uložen v Národním muzeu-Muzeu Antonína Dvořáka, inv. č. S 226/1397.*

¹⁵ KAPPER, Siegfried. *Zpěvy lidu srbského*. Praha: Dr. Grégr a F. Dattel, 1872. Exemplář z Národní knihovny, sign. 54 J 20880/L1.

¹⁶ BUNZEL 2023.

¹⁷ Viz pozn. výše.

¹⁸ DVOŘÁK, Antonín. *Sírotek. Rozmarýna* (ed. Jarmil Burghauser). Praha: Společnost Antonína Dvořáka, 1962.

¹⁹ Viz pozn. výše.

²⁰ Rukopis uložen v NM-MAD, inv. č. S 76/1653.

²¹ KOTEŠOVEC, Miroslav. Karel Kruis. Fotografie z let 1882–1917. Praha: Libri, 2009, s. 124.

²² Fotografie této písně je uložena v Národním technickém muzeu, Archiv pro dějiny techniky a průmyslu, sign. f 168.

²³ Ačkoliv J. Burghauser v katalogu díla Antonína Dvořáka uvádí ještě pramen ze soukromého vlastnictví Evy Kropáčkové, Praha. Tento pramen se ale nepodařilo dohledat. Viz. BURGHAUSER 1996, s. 79.

Obr. 3: Fragment Dvořákovy písně *Tak jak ten měsíc v nebes báh* (Večerní písně, op. 3, č. 12). Uloženo v NM-MAD, inv. č. S 76/1653.

Obr. 4: První strana z Dvořákova rukopisného fragmentu písně *Rozmarýna*, s. op., uložen v NM-MAD, inv. č. S 76/1647.

24 KUNA, Milan a kol. (ed.). Antonín Dvořák. *Korespondence a dokumenty. Kritické vydání. Sv. 5. Praha: Supraphon, 1996, s. 170* (dále jen ADKD). V originálním znění (český překlad autorka článku): „Alle Ihre Manuskripte hat nun H[err] Keller in Händen zur Durchsicht, bevor sie zum Stich gehen; in den Liedern wird eins oder das andere doch zu ändern sein! Frau Joachim singt am Sonntag in einem von ihr veranstalteten ‚Wohltätigkeitskonzert‘ (für eine verarmte brave Familie) in der [?] Akademie ‚Das Sträußchen‘ – ich habe es ihr einigemale begleitet, sie singt es herrlich und faßt es famos auf; es gefällt ihr am besten von den Liedern; auch das Lied ‚Die Rose‘ und ‚Zeichenerklärung‘ gefallen.“

Mezi písněmi najdeme dvě verze téže písně. Jedná se o *Kytici* z cyklu *Písně na slova* z Rukopisu královédvorského. První verze vyšla spolu s dalšími písněmi cyklu u E. Starého v roce 1873. Při opětovném vydání u Simrocka o šest let později změnil Dvořák na žádost nakladatele závěr. Svědčí o tom dopis Simrocka Dvořákovi z 30. dubna 1879: „Všechny vaše rukopisy jsou nyní v rukou pana Kellera, aby je zkontroloval, než půjdou k rytci; v písních bude přece jen třeba jednu nebo druhou změnit! Paní Joachimová zazpívá ‚Kytici‘ v neděli na ‚charitativním koncertu‘ (pro chudou dobře vychovanou rodinu), který uspořádala v [?] Akademii. Několikrát jsem ji doprovázel, zpívá ji krásně a skvěle ji interpretuje; má ji ze všech písní nejraději.“²⁴ Závěr písně změnil Dvořák patrně na žádost pěvkyně Amálie Joachimové, manželky houslisty Josepha Joachima.²⁵ Zatímco ve Dvořákově původním znění závěru nalézáme dramatický vrchol písně notou d² přes dva 2/4 takty, po kterém hlas klesá klidným čtyřtaktovým spádem na g¹, opravená verze prodlužuje zpěvní part a po vrcholu původním přidává ještě vrchol na g². Klavírní doprovod, který v původní verzi po zpěvu dohrává v jednácti taktech, v upravené verzi končí po šesti taktech.

3. Nakladatelé

Problematika nakladatelů je v případě raných písní složitější, než jsme tomu u Dvořáka zvyklí z pozdějších let. V berlínském nakladatelství Simrock začal své

skladby vydávat od roku 1878. Ještě před tím ale vyšlo všech šest *Písní na slova* z Rukopisu královédvorského u pražského nakladatele Emanuela Starého. Tyto písně vyšly v rámci cyklu *Sbírka původních českých zpěvů jedno i vícerohlasých s průvodem piana*, který zahrnoval i další autory: Karla Bendla (*Dvě písně pro nižší hlas, Píseň pro nižší a hlas*), F. Kavána (*Dvě písně z Mariny od Andreja Sladkoviče pro baryton*), J. Pecha (*Dvojzpěv pro tenor a baryton na slova B. Jablonského*) a J. A. Bergmanna (*Dvě písně pro jeden hlas*).²⁶

Simrock se po navázání spolupráce se skladatelem o některé z Dvořákových písní zajímal a opět se jednalo o písně určené k provedení Amálií Joachimové. V dopise z 3. prosince 1878 požádal nakladatel Dvořáka o písně vhodné pro tuto pěvkyni: „Chtěl jsem vám dnes jen říci, že pokud to bude možné, paní Joachimová by Vám ráda zazpívala, moc ráda by zpívala nějaké Vaše písně; možná také některé dvojzpěvy (op. 32), pokud tam máte pro to vhodný soprán. Takže dohlédněte na to, abyste mi v průběhu ledna poslal nějaké písně pro mezzosoprán, v zásadě ne v příliš vysokém rejstříku, pokud se tam bude vyskytovat g – gis – a, tak to bude akorát a nebude to na škodu, jen ten rejstřík nesmí být celkově vysoký. Bylo by dobré použít různé náladové zabarvení: vážné, příjemné a přátelské, národně prociťené a aby si paní [Joachimová] mohla vybrat 3, které se náladou liší, pěknou závěrečnou píseň, krátkou (třeba dvoudobou nebo třídobou repetici), údernou,

populární. Chápete, co mám na mysli.“²⁷ Dvořák tedy Joachimové nabídl své starší „srbské“ písně, které pěvkyni očividně zaujaly, a Simrock svolil k jejich vydání. Německého překladu se ujal Josef Srb-Debrnov, který byl s prací hotov již 12. února 1879: „Také překlad písní je už hotový...“²⁸ Dochovaný Srbův exemplář vydání písní obsahuje překladatelův přepis: „J. Srb 18 2/7 79“.²⁹

Ještě v únoru 1879 jednal Simrock s Dvořákem v souvislosti s A. Joachimovou o dalších písních, tentokrát o *Písních na slova z Rukopisu královédvorského*. Simrock skladatele totiž na konci ledna informoval o tom, že by pro Joachimovou rád uspořádal dva koncerty v Praze.³⁰ Při té příležitosti mu Dvořák nabídl písňový cyklus, který by mohla pěvkyně na druhém plánovaném koncertě zazpívat: „Prosím, nebyl byste nakloněn vydání mého písňového alba? V těchto dnech Vám pošlu pár písní. Buďte tak laskav a ukažte je paní Joachimové. Možná některé z nich bude zpívat...“³¹ Ačkoliv z koncertů nakonec sešlo, Dvořákovy písně Simrock k vydání ochotně přijal: „Milý pane Dvořáku, měl jste mi ty písně přece jen poslat. Paní Joachimová odjíždí koncem tohoto týdne na 14 dní pryč. S tou

byl nejvíc rozkochán). Další písně Dvořák vydal v roce 1883 u českého nakladatele F. A. Urbánka (*Sirotek*, op. 5; *Večerní písně*, op. 31: č. 7–11).

Starší vydání Dvořákových písní u českých nakladatelů se později stalo příčinou Simrockova sporu s Dvořákem. Skladatel navázal v Anglii styky s A. Littletonem, majitelem nakladatelství Novello, Ewer & Company, které se v roce 1887 domluvilo s českými vydavateli Dvořákových písní a spolu s novými anglickými a německými překlady všech písní vydalo souborný svazek *Sixteen Songs*,³³ který obsahoval tyto písně:

Název	České vydání
Písně, op. 2	E. Starý, 1882
Sirotek, op. 5	F. A. Urbánek, 1883
Písně na slova z Rukopisu královédvorského, op. 7	E. Starý, 1873
Večerní písně, op. 31	F. A. Urbánek, 1883

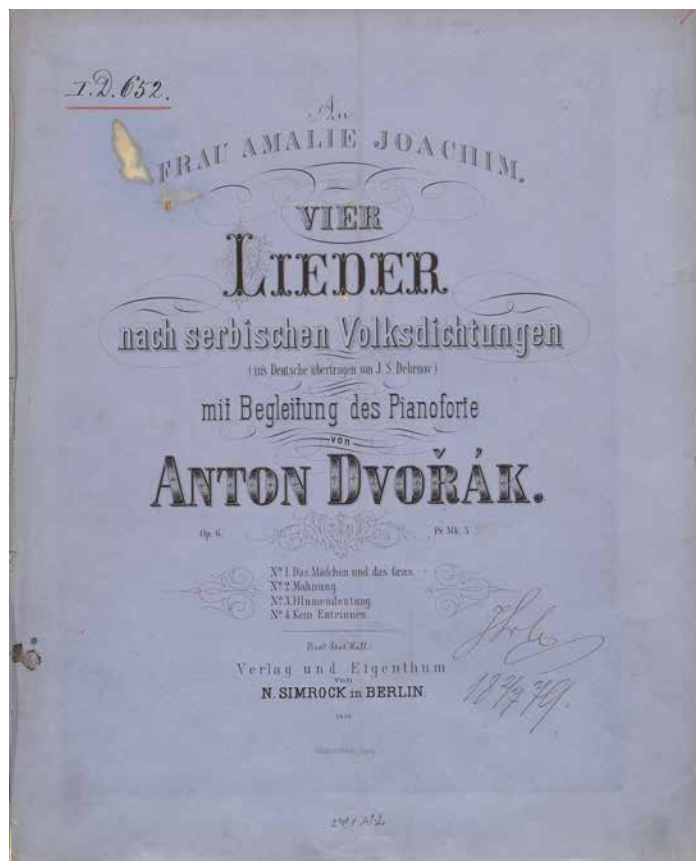
Prahou to tedy pravděpodobně nedopadne. [...] Album písní rád přijmu.“³² O Dvořákovy písně projeví kromě Simrocka zájem ještě další dva němečtí nakladatelé. Schlesinger vydal v roce 1880 písně *Proto a Přemítání* z *Písní na slova Elišky Krásnohorské* dohromady se dvěma písněmi z *Večerních písní*, op. 9/3 a 9/4 (č. 5 *Umlklo stromů šumění*, č. 6 *Přilítlo jako zdaleka*). A ve stejném roce vydal Hofmeister čtyři z *Večerních písní* (op. 3, č. 1–4: *Ty hvězdičky tam na nebi*; *Mně zdálo se, žeš umřela*; *Já jsem ten rytíř z pohádky*, *Když Bůh*

Kvůli tomuto vydání se Dvořák dostal do nepříjemné situace. Od nakladatele Urbánka se dozvěděl, že Littleton hodlá vydat tento svazek písní, a patrně do Anglie zaslal dotaz a prosbu o vysvětlení celé situace. Dostal následující odpověď: „Ale víte o tom, že pokud chcete zachovat autorská práva v Anglii a dalších zemích, nesmíte svou hudbu nejdříve vydat v Čechách. Mezi Čechami a Anglií neexistuje žádná smlouva, a proto pokud něco vydáte poprvé v Praze, může to kterýkoli nakladatel v Anglii převzít, aniž by za to cokoli

Obr. 5: První strana z Dvořákova rukopisného fragmentu písně *Rozmarýna*, s. op. Uloženo v NM-MAD, inv. č. S 76/1647.

25 Tato praxe se později opakovala. Dvořák změnil na žádost Simrocka polohu *Cigánských melodií*, aby je více uzpůsobil hlasu A. Joachimové. Viz dopis F. Simrocka A. Dvořákovi z 24. 6. 1880, ADKD sv. 5, s. 238: „Bitte, sagen Sie Herrn Keller doch gleich, [in] welche Tonarten er die Lieder transponieren soll, die Lage muß für Frau Joachim eingerichtet sein, ein f - fis - g schadet durchaus nicht, nur muß die ganze Lage keine hohe sein, Mezzosopran-Lage, die Lage von ‚Sträußchen‘, ‚Blumendeutung‘ und ‚Rose‘ ist gerade recht!“

26 Rozvrh celého cyklu se nachází na poslední straně tištěného vydání písně *Opuštěná*, uloženo v NM-MAD, inv. č. S 226/1031b.

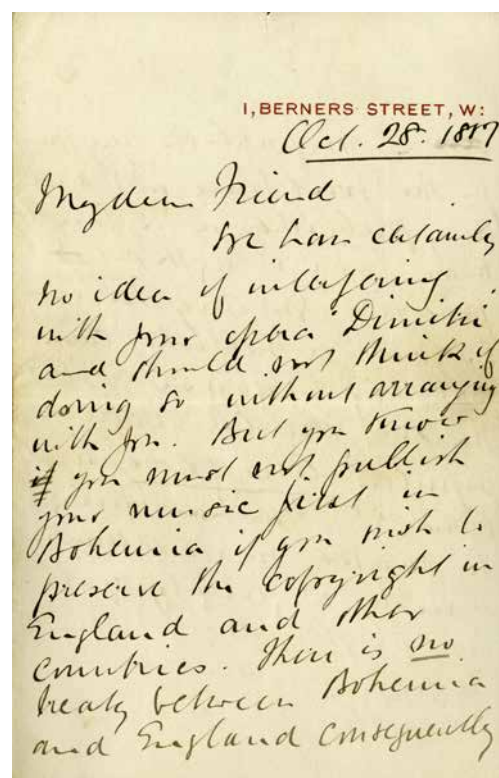
Obr. 6: Historická fotografie písně Vzpomínání z Písní na slova Elišky Krásnohorské, s. op. Uloženo v Národním technickém muzeu, Archiv pro dějiny techniky a průmyslu, sign. f 168.

Obr. 7: Titulní list prvního vydání písně Kytice z cyklu Písně na slova z Rukopisu královédvorského, op. 7, E. Starý 1873. Uloženo v NM-MAD, inv. č. S 226/1031.

27 ADKD 5, s. 116. Originální znění dopisu: „Ich wollte heute nur sagen, daß falls es möglich gemacht wird, daß Frau Joachim Ihnen singt, sie doch gerne ein paar Lieder von Ihnen selbst singen würde; vielleicht auch einige von den Duetten (Op. 32), wenn Sie einen passenden Sopran dazu dort haben. Also sehen Sie, daß Sie mir im Laufe des Januar einige Lieder senden für Mezzosopran, durchschnittlich nicht zu hohe Lage, wenn einmal g – gis – a vorkommt, wo's grade gut liegt, so schadet das gar nichts, nur darf die Lage nicht hoch sein im Ganzen. Es wäre gut, verschiedene Schattierungen zu nehmen: ernstes, gemüthvolles und freundliches, national

platil. Nakladatel vám vlastně ani nemůže zaplatit, protože kdyby se hudba stala populární, tak ji budou tisknout všichni. Stačí, aby vaše vláda souhlasila se smlouvou s námi: Anglie je vždy připravena, věc by se dala vyřídit ve velmi krátké době. V listopadových Musical Times na straně 659 najdete odstavec, z něhož vyplývá, že další úmluvu mezi sebou uzavřely další země. Proč do toho nevstoupí Rakousko a Čechy. Všechny výše uvedené poznámky se samozřejmě týkají písní: pokud byly vydány, jak říkáte, nejdříve v Čechách, není na to v Anglii žádné právo a každý je může tisknout. Velmi rádi bychom vám za ně zaplatili, jak víte, kdybychom měli jediné právo v Anglii: nechte si od vaší vlády uzavřít smlouvu a my vám ještě zaplatíme za všechno, co v Anglii nikdo jiný nevytiskl.“³⁴ Littleton krátce na to napsal Simrockovi, aby ho o celé záležitosti informoval. Simrock totiž již v roce 1879 vydal čtyři z Písní na slova z Rukopisu královédvorského s německými a anglickými překlady. Na základě toho poslal Simrock Dvořákovi velmi podrážděný dopis: „Milý příteli Dvořáku, Novello & Ewer mi píší, že chtějí vydat pro Anglii ‚Lieder Album Dvořák‘ a chtějí do něj zařadit i ty písně, které jste vydal v Čechách (tj. Urbánek) a k nimž patří i můj op. 7! Ta prý vyšla

v Čechách již dříve jako op. 17!? Sdělte mi prosím ihned, jak to s tím je, a pošlete mi prosím exemplář všech vašich písní,

Obr. 8: Dopis Alfreda Littletona Antonínu Dvořákovi z 28. 10. 1887. Uloženo v NM-MAD, inv. č. S 76/1119.

kteřé v Čechách vychází nebo vyšly dříve. Prosím, pošlete mi to všechno okamžitě pod křížovým pásmem! Pak uvidím, jak se mi bude dařit s anglickými lumpy a zloději. Takové věci jsou velmi nepříjemné a ocenil bych, kdybyste mě informoval o záměru Novella takové album vydat! Prosím, pošlete mi ihned všechny písně, které jsou otištěny v Čechách, případně i jejich německý text, ten musím mít!”³⁵ Celá situace se uklidnila po několika dopisech, které si spolu Simrock s Dvořákem vyměnili. Dvořák svému nakladateli slíbil jako náhradu za vzniklé nepříjemnosti nový písňový cyklus.

Závěr

V písňové tvorbě z let 1865–1882 Dvořák zpracoval básně českých autorů: Adolfa Heyduka, Elišky Krásnohorské, Karla Jaromíra Erbena, srbských lidových písní v překladu Siegfrieda Kappera (česko-německý autor), Vítězslava Háalky a básní z Rukopisu královédvorského. Většinu textů získal pravděpodobně prostřednictvím Jana Ludevíta Procházky, který byl iniciátorem české písňové tvorby pro koncerty, které v Praze organizoval. Některé z Dvořákových písní a cyklů se dochovaly ve fragmentární podobě (*Rozmarýna*, s. op. a *Tak jak ten měsíc v nebes bání*, č. 12 z *Večerních písní*, s. op.). Píseň *Kytice z Písní na slova z Rukopisu královédvorského*, op. 7 se dochovala ve dvou verzích, z nichž obě byly publikovány za Dvořákova života (Starý a Simrock). Pro účely Simrockova vydání skladatel píseň upravil pro mezzosopranistku Amálii Joachimovou. Prvním nakladatelem Dvořákových písní byl E. Starý, který vydal všech šest *Písní na slova z Rukopisu královédvorského*. Krátce po navázání spolupráce s berlínským nakladatelem Simrockem vydal Dvořák u Simrocka *Čtyři písně na slova srbské lidové poezie* a *čtyři z Písní na slova z Rukopisu královédvorského*. O tato vydání se zasloužila opět pěvkyně Joachimová, již byly tyto písně Dvořákem dedikovány. Kolem roku 1880 se o skladatelovu písňovou tvorbu začali zajímat další dva němečtí nakladatelé *Schlesinger* a *Hofmeister*, kteří vydali *Večerní písně*,

op. 3 (*Hofmeister*) a 9/3, 9/4 (*Schlesinger*, spolu se dvěma z *Písní na slova Elišky Krásnohorské*). F. A. Urbánek vydal v roce 1883 píseň *Sirotek* a *Večerní písně*, op. 31. V roce 1887 se skladatel dostal kvůli soubornému vydání některých písní anglickým nakladatelem Novello, Ewer & Co. do konfliktu se Simrockem, jelikož Novello vydal kromě písní od českých nakladatelů také Simrockem již dříve vydané *Písně na slova z Rukopisu královédvorského*.

Seznam použité literatury:

BUNZEL, Anja. ‘...because we see in it the only true and healthy basis of a future Slavic direction in our music’: Czech Song, Jan Ludevít Procházka, and the Singing Entertainments in 1870s Prague. In: *Chamber Music 1850–191*. Turnhout: Brepols, 2023 [v tisku].
BURGHAUSER, Jarmil. *Antonín Dvořák. Thematický katalog*. Praha: Bärenreiter Editio Supraphon, 1996.
ERBEN, Karel Jaromír. *Kytice z básní*. Praha: J. Pospíšil, 1871.
ERBEN, Karel Jaromír. *Prostonárodní české písně a říkadla*. Praha: J. Pospíšil, 1864.
HÁLEK, Vítězslav. *Večerní písně*. 3. vyd. Praha: I. L. Kober, 1871.
HEYDUK, Adolf. *Básně*. Praha: I. L. Kober, 1859.
KAPPER, Siegfried. *Zpěvy lidu srbského*. Praha: Dr. Grégr a F. Dattel, 1872.
KOTEŠOVEC, Miroslav. *Karel Kruis. Fotografie z let 1882–1917*. Praha: Libri, 2009.
KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. *Z máje žití*. Praha: Dr. Grégr a F. Dattel, 1871.
KUNA, Milan a kol. (ed.). *Antonín Dvořák. Korespondence a dokumenty*. Kritické vydání. Sv. 1–10. Praha: Supraphon/Editio Bärenreiter, 1987–2004.
Online archiv Národního divadla [online]. [cit. 2022-11-01]. Dostupné z: <http://archiv.narodni-divadlo.cz/>.
ŠOUREK, Otakar. *Život a dílo Antonína Dvořáka*. 1. díl. 3. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1954.
VOJTĚŠKOVÁ, Jana. *Album Jana Ludevíta Procházky z let 1860–1888*. Praha: Národní muzeum a KLP, 2013.

empfundenes und so, daß Frau J[oa]chim 3 auswählen kann, die in der Stimmung verschieden sind, ein hübsches Schlußlied, kurz (vielleicht zweistrophige od[er] dreistrophige Wiederholung), einschlagend, populär. Sie werden verstehen, was ich meine.“

28 ADKD 1, s. 162. Originální znění: „Auch die Übersetzung der Lieder ist bereits gemacht...”

29 Vier Lieder nach serbischen Volksdichtungen (ins Deutsche übertragen von J. S. Debrnov) mit Begleitung des Pianoforte von Anton Dvořák. Simrock, ed. č. 8120. Exemplář tohoto vydání je uložen v Národním muzeu – Českém muzeu hudby, inv. č. I D 652.

30 ADKD 5, s. 141–142.

31 Dopis z 9. 2. 1879. ADKD 1, s. 159–160. Originální znění: „Ich bitte, wären Sie nicht geneigt ein Liederalbum von mir herauszugeben? Ich schicke Ihnen diese[r] Tage ein paar Lieder zu. Sie werden so freundlich sein, dieselben der Frau Joachim zu zeigen. Vielleicht singt sie etwas davon...”

32 Dopis F. Simrocka A. Dvořákovi z 11. 2. 1879, ADKD 5, s. 148–149. Originální znění: „Lieber Herr Dvořák, die Lieder hätten Sie mir immerhin zuschicken sollen. Frau Joachim verweist Ende dieser Woche auf 14 Tage. Mit Prag wirds also wohl nichts werden. [...] Ein Lieder-Album werde ich gern nehmen.“

33 Jeden z exemplářů tohoto svazku se dochoval v Městské knihovně v Praze, sign. VZ 91699a. Na titulním listě najdeme podpis: Dr. Jos. Theuer (Dvořákův podporovatel v Příbrami), do not je u všech písní stejným rukopisem vepsán pod zpěvní hlas český text.

34 Dopis A. Littletona A. Dvořákovi z 28. 10. 1887. ADKD 6, s. 139. Originální znění: „But you know you must not publish your music first in Bohemia if you wish to preserve the copyright in England and other countries. There is no treaty between Bohemia and England, consequently if you publish anything for the first time in Prague any publisher in England

may take it without paying for anything. In fact a publisher cannot pay you because if the music should become popular, everybody will print it. You have only to make your government agree to a treaty with us: England is always ready, the matter could be settled in a very short time. In the Musical Times for November, page 659 you will find a paragraph showing that a further convention has been made between many countries. Why does not Austria and Bohemia come into this. All the above remarks apply of course to the songs: if they were published as you say first in Bohemia there is no right in England and everybody can print them. We should very much prefer to pay you for them as you know if we had the only right in England: get a treaty made by your government and we will still pay for anything that has not been printed by anyone else in England."

35 Dopis F. Simrocka A. Dvořáka, ante 3. 11. 1887. ADKD 6, s. 141. Originální znění: „Lieber Freund Dvořák, Novello & Ewer schreiben mir, daß sie für England ein ‚Lieder Album Dvořák‘ herausgeben wollen und darein diejenigen Lieder aufnehmen wollen, welche von Ihnen in Böhmen erschienen sind (also bei Urbánek) und zu denen auch mein op. 7 gehört! Dies soll früher in Böhmen als op. 17 erschienen gewesen sein!? Sagen Sie mir bitte umgehend, wie es sich hiermit verhält und schicken Sie mir bitte ein Exemplar sämtlicher Lieder von Ihnen, die in Böhmen erschienen sind oder früher waren. Bitte, schicken Sie mir dies aber alles umgehend unter Kreuzband! Ich werde dann sehen, wie ich mich mit den englischen Spitzbuben und Dieben einige. Solche Sachen sind sehr unangenehm, und es wäre mir lieb gewesen, wenn Sie mir von der Absicht Novellos, ein solches Album zu edieren, Mitteilung gemacht hätten! Bitte, schicken Sie mir umgehend alle Lieder, die in Böhmen gedruckt sind, womöglich auch [den] deutschen Text dazu, ich muß das haben.“